

Was er naast Van den Doel iemand kritisch op de media?

Een overzicht op basis van de kennisbank van Henk Pruis over El Al-vlucht 1862

Ja. Theo van den Doel stond niet alleen. De kritiek kwam echter uit verschillende perioden en disciplines. Van den Doel keek van nabij naar de verwevenheid van media en politiek rond de parlementaire enquête; anderen analyseerden technische vertekening, risicovergroting, gezondheidseffecten of het latere voortleven van het doofpotframe.

1. Peter Vasterman - mediasociologische kritiek

Vasterman leverde de meest systematische wetenschappelijke kritiek. Hij beschreef hoe het gif/doofpotframe ontstond: gezondheidsklachten werden gekoppeld aan onbekende giftige lading, terwijl onvolledige of terughoudende overheidsinformatie als bewijs van een doofpot werd geïnterpreteerd. In zijn analyse ontstond een zichzelf versterkende wisselwerking tussen media, bewoners, politiek en overheid.

2. Joris IJzermans - gezondheid en klachtentoeschrijving

Gezondheidsonderzoeker Joris IJzermans publiceerde met Vasterman over de gevolgen van rampberichtgeving. Hun werk onderzocht hoe voortdurende, tegenstrijdige en alarmerende berichten de risicoperceptie en de toeschrijving van gezondheidsklachten aan de ramp konden beïnvloeden. Deze kritiek was medisch-wetenschappelijk en niet primair tegen individuele journalisten gericht.

3. Henk Wolleswinkel - effectbejag en technische ondeskundigheid

Vooronderzoeker Wolleswinkel was kritisch op effectbejag, onvoldoende technische deskundigheid en de wijze waarop journalistieke suggesties in de parlementaire enquête terechtkwamen. Hij zag dat technische gegevens soms werden gebruikt om verdenkingen op te roepen die zij vakinhoudelijk niet konden dragen. Zijn kritiek raakte zowel de media als de commissie die delen van de media-agenda overnam.

4. Pieter Bodewes - de journalistiek-politieke dynamiek

Ook Pieter Bodewes, voorzitter van de Raad voor de Luchtvaart, plaatste vraagtekens bij de voortdurende zoektocht naar de lading en de mogelijkheid dat informatie naar de pers zou lekken. Zijn uitlatingen waren soms weinig tactvol, maar tonen dat binnen de Raad zorgen bestonden over de wisselwerking tussen media, politiek en onderzoek.

5. Henk Heida - toxicologische kritiek

Milieutoxicoloog Henk Heida was zeer kritisch over de gedachte dat onbekende lading de verscheidenheid aan gezondheidsklachten moest verklaren. Hij benadrukte het verschil tussen de aanwezigheid van een stof, daadwerkelijke blootstelling, dosis en aantoonbaar gezondheidseffect. Daarmee keerde hij zich indirect tegen alarmerende berichtgeving die een toxische oorzaak steeds aannemelijker liet lijken.

6. Berthold Gersons - verwerking en maatschappelijke onrust

Psychiater Berthold Gersons beschreef de psychologische en maatschappelijke nasleep van de ramp. Zijn benadering was genuanceerd: hij erkende het leed en het verlies van vertrouwen, maar liet ook zien dat activisme, communicatieproblemen en voortdurende verontrustende informatie de verwerking konden bemoeilijken.

7. Bart de Koning en Bas Kromhout - journalistiek tegenwicht

Veel later behandelden journalist Bart de Koning en historicus/hoofdredacteur Bas Kromhout in Historisch Nieuwsblad kritisch hoe complottheorieën rond de Bijlmerramp konden voortbestaan. Hun bijdrage bood journalistiek tegenwicht tegen de veronderstelling dat steeds verder zoeken noodzakelijkerwijs verborgen feiten zou opleveren.

8. Pierre Heijboer - gedeeltelijke zelfkritiek achteraf

Heijboer was aanvankelijk een belangrijke aanjager van twijfels. Volgens de door Pruis weergegeven herinnering onderzocht hij na de parlementaire enquête de ladingsdocumenten en zei hij dat hij een journalistieke 'doodzonde' had begaan, omdat hij daarin geen nieuwe verontrustende informatie vond. Dit was geen volledige publieke herroeping van Doemvlucht, maar wel een betekenisvolle vorm van interne zelfkritiek.

9. De oorspronkelijke onderzoekers - vroege zorg over media-amplificatie

Binnen het onderzoek bestond al in oktober 1992 bezorgdheid over de journalistieke vertaling van technische informatie. Bij de discussie over het melden van de balansgewichten van verarmd uranium voorspelde een onderzoeker dat een feitelijke mededeling gemakkelijk kon leiden tot de kop dat de El Al-jumbo 'nucleaire lading' vervoerde. Dit laat zien dat het risico van media-amplificatie al vroeg werd onderkend.

Conclusie

Van den Doel stond dus niet alleen. Het kenmerkende verschil is dat de kritiek verspreid bleef over technische onderzoekers, medici, bestuurders, journalisten en mediawetenschappers. Zij sprak bovendien minder spectaculair dan de onthullingen waarop zij reageerde en kreeg daardoor veel minder publieke aandacht.

De gezamenlijke lijn: journalistieke aandacht kon verschuiven van noodzakelijke controle naar effectbejag, risicovergroting en een zichzelf bevestigend gif/doofpotframe.

Nuance

Niet iedere genoemde persoon uitte dezelfde kritiek of onderschreef alle conclusies van Pruis. Vasterman analyseerde mediawerking; IJzermans en Gersons richtten zich op gezondheid en verwerking; Wolleswinkel en Bodewes spraken vanuit het ongevalsonderzoek. Juist die verschillende invalshoeken maken duidelijk dat de mediakritiek breder was dan één persoonlijk of politiek conflict.

Bronnen

Henk Pruis, Dossier ir. H.N. Wolleswinkel
<https://www.elal1862accidentinvestigation.nl/dossier-ir-h-n-wolleswinkel>

Henk Pruis, Vracht - lading
<https://www.elal1862accidentinvestigation.nl/vracht-lading>

Peter Vasterman, Media en rampen
<https://postprint.nivel.nl/pp1328.pdf>

Samengesteld: 15 augustus 2026